

ТЕМА: «ЛІТЕРАТУРНЕ ЗАПОРІЖЖЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ»

МЕТА: - ознайомити студентів з літературним процесом та літературно-художніми виданнями на Запоріжжі, з діяльністю обласної організації Національної спілки письменників України;

- Акцентувати увагу студентів на розмаїтті жанрів літератури рідного краю, особливості специфіки у підходах до вибору тем, її ролі у літературно-мистецькому та суспільно-політичному житті області, міста зокрема;
- Виховувати почуття патріотизму, гордості за свій край, свій народ, його історичне минуле та сьогодення;
- Наголосити на винятковій ролі Запорозжя, Запорозької Січі і легендарного запорозького козацтва у формуванні національносвідомої особистості.

План

1. Перші паростки літературної творчості на Запоріжжі. Джерела і фактори, які впливали на її формування.
2. Стан розвитку літератури у Запорізькому краї на початку століття. Перші літературно-художні угруповання і літературні видання. Творчі зв'язки молодих запорізьких літераторів із видатними письменниками.
3. Літературне життя у Запоріжжі у 20-30-і рр. Репресовані письменники.
4. Запорізькі письменники – учасники II світової війни та Руху Опору.
5. Пожвавлення літературної творчості на Запоріжжі у повоєнні роки. Утворення обласного літоб'єднання та обласної організації СПУ.
6. Найзначніші здобутки запорізьких літераторів у 1970-2000-і роки. Книги, альманахи, літературно-мистецькі свята «Поетичний травень» і фестиваль гумору «Весела Січ».
7. Українські письменники, які народилися на Запоріжжі.

Література

Основна

1. Письменники Запорізького краю. – Запоріжжя : Хортиця, 2002. – 580 С.
2. З порога смерті: Письменники України – жертва сталінських репресій. – К.: Радянський письменник, 1991. – Вип. 1. – с. 74, 218, 228, 229, 234, 308, 348, 435, 350
3. Тараненко М. Письменники на Запоріжжі: До історії літературного руху в нашому краю// Комсомолец Запоріжжя – 1967, 17, 21, 23, 24 лютого і 1 березня.
4. Ребро П. «На перевалі» //Хортиця. – Вип. 3. – 1994. с. 7-8
5. Киценко М.П. Хортиця в героїці і легендах. – Історико-красознавчий нарис. – Дніпропетровськ. Січ. – 1991. – с. 150

6. Літературне Запоріжжя. –Біо-бібліографічний покажчик. – 1967 – (До історії літературного руху на Запоріжжі. – М.Тараненко).
7. Літературне Запоріжжя. – Біо-бібліографічний покажчик. – 1996 (Вст. стаття Шевченка В.Ф.)
8. Стадніченко О. Вони народилися на Запоріжжі // Літературне Запоріжжя. – Біо-бібліографічний довідник. – Запоріжжя, 2002, - 54С.

Додаткова

1. Шевченко В. Вони були!: [Літературне життя Запоріжжя в 30-х р.]// Слово і час. – 1995. - №8. – с. 77-80.
2. Стадніченко О. Творчість Петра Ребра. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 200 С. (Монографія).
3. Хом'як Т., Стадніченко О. Олександр Стешенко (Літературний портрет). – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – 120 С.
4. Ребро П. Літературне Запоріжжя //Письменники Запорізького краю. -Запоріжжя: Хортиця, 2002.-С.8-34.
5. Чабаненко В. Петро Ребро //Письменники Запорізького краю. - Запоріжжя: Хортиця, 2002. - С.85-100.
6. Стадніченко О. Григорій Лютий //Письменники Запорізького краю. -Запоріжжя: Хортиця, 2002.- С.382-394.
7. Лютий Г. Любов Геньба //Письменники Запорізького краю. - Запоріжжя: Хортиця, 2002.- С.452-462.
8. Лютий Г. Вікторія Сироватко //Письменники Запорізького краю. -Запоріжжя: Хортиця, 2002.-С.429-435.
9. Рекубрацький А. Марина Брацило //Письменники Запорізького краю. - Запоріжжя: Хортиця, 2002.-С.474-484.
10. Білоус Г. Подай свій хліб –і я скажу, хто ти...//Вітчизна.-1999.- №12.-С.131-139.
11. Ребро П. Микола Лиходід //Письменники Запорізького краю. -Запоріжжя: Хортиця, 2002.-С.204-218.
12. Шевченко В.Віктор Ликов //Письменники Запорізького краю. -Запоріжжя: Хортиця, 2002.-С.219-225.
13. Білокопитов М.Він знов прийшов усміхненим до нас.. // Літ. Україна .-2001.-13 грудня.
14. Лютий Г. Павло Вольвач //Письменники Запорізького краю. -Запоріжжя: Хортиця, 2002.-С.502-522.
15. Лютий Г. „Доки буде жити дух наш запорозький, доти Україна буде в світі жить!” (Поезія А.Рекубрацького) // Хортиця: Українсько-російський літературно-художній та громадсько-політичний часопис Запорізької обласної Ради. – Запоріжжя, 2003.-№1.-С.3-15.
16. Лютий Г. В ньому бушувала кров тарпана (Поезія Івана Доценка) //Хортиця: Українсько-російський літературно-художній та громадсько-політичний часопис Запорізької обласної Ради. –Запоріжжя, 2001.-№2. -С.28-33.
17. Лютий Г. Кобзар із нашого виднокола (Про поезію М.Лиходіда) // Хортиця: Українсько-російський літературно-художній часопис Запорізької обласної Ради. - Запоріжжя, 2001.- №2.- С.3-11.

1. Літературне Запоріжжя, яке є складовою частиною українського літературного розвитку, - це явище багатогранне і різнопланове. На розвиток літератури у Запорізькому краї протягом століть впливало багато чинників, як позитивного, так і негативного характеру, у тому числі і географічне положення, як окраїни Росії у XIX – поч. XX ст. з одного боку, і як центру запорозького козацтва з іншого. І саме козацька пісенна творчість, їх легенди. Перекази, літописи стали міцною підвалиною, на якій розвинулася література запорозького краю з яскравими фольклорними традиціями. У доповіді на ювілейних зборах, присвяченій 25-річчю запорізької письменницької організації, тоді її голова П.Ребро висловив таку думку: «Вважаю, не буде перебільшенням, якщо скажемо, що витoki нашої письменницької організації – в глибині віків, аж у Запорізькій Січі, де знали ціну слову. Любили кобзарів, літописців, шанували писарів».

Так, назавжди залишилися в українських переказах, літописах, піснях і думках героїчні діла, звитяжність запорозького козацтва. Легендарні ратні подвиги його стали джерелом натхнення, невичерпною скарбницею тем, сюжетів і образів для творів багатьох письменників як XIX, так і XX століття, а територія колишньої Запорозької Січі, зокрема Хортиця перетворилися на постійне місце паломництва. А хіба не цим духом овіяні і наснажені безсмертні пісні геніальної Марусі Чурай? Хіба не на козацькому ґрунті зросла і вибуяла пишно квітна «Енеїда» І. Котляревського?, Хіба не з цієї народної скарбниці «вийшов» величний, мовби витесаний із хортицької скелі, «Тарас Бульба» та інші шедеври М.Гоголя? Нарешті хіба не невмируще Запорожжя є золотою серцевиною творчості батька української літератури Тараса Шевченка? Нині ми вже точно усвідомили, що «тільки плоть Шевченкова народжена кріпачкою в Моринцях на Черкащині», його ж «дух народжений і виплеканий хортицькою свободою, запорозькою демократичністю непокрою і болістями народного лицарства» (Д.Павличко).

Через Олександрівськ (теперішнє Запоріжжя) проїжджав О.С.Пушкін. На острові Хортиці, на території нинішньої Запорізької області в різний час бували Т.Шевченко, І.Срезневський, О.Афанасьєв-Чужбинський, М.Лисенко, М.Кропивницький, І.Карпенко-Карий, І.Репін, І.Манжура, П.Ніщинський, Д.Яворницький.

На жаль, у зв'язку з несприятливими обставинами (історичними і політичними) Запорізький край довгий час був позбавлений можливості репрезентувати себе в галузі духовної культури, зокрема літератури. Проте і в умовах шовіністичної політики російського самодержавства, відсутності поблизу університетів та інших навчальних закладів, навколо яких гуртувалися б культурні сили, поодинокі люди з нашого краю все ж пробивали собі дорогу, якщо не на маму гору, то хоча б до підніжжя вершин літературних.

«Навіть дореволюційний Олександрівськ (щоправда, суціль русифікований) не був байдужим до літератури, - вказує П.Ребро у статті «На перевалі». – Згадаймо хоча б поета-футуриста Вадима Баяна (справжнє прізвище Сидоров), який приятелював з В.Маяковським і видав у Петербурзі збірку віршів «Лирический поток» з трьома передмовами – Ігоря Северяніна,

Федора Салогуба та Ієроніма Ясинського... Як відомо, в Олександрівську деякий час жила Дніпрова Чайка, у Бердянську натхненно трудився Трохим Зіньківський. З хутора Веселого Вільнянського району вийшов знаний співець козацтва Андріан Кащенко, з Гуляйполя – Єлисей Карпенко, з Мелітополя – головний теоретик українського націоналізму Дмитро Донцов, з яким воював Ленін. У тому ж Гуляйполі жив і працював Грицько Кернеренко (Кернер), який писав українською мовою і перекладав Гейне, Пушкіна, Надсона та ін.». Тут працювали тривалий час відомий педагог М.Корф і етнограф-історик та фольклорист Я.Новицький.

2. 1910 р. з'явився літературний збірник «Молодые силы», що видавався учнями старшого класу Олександрівського комерційного училища з деякими політично-гострими поезіями.

Після революції 1917 р. умови для розвитку культури, зокрема літератури, поліпшились. У 1921-1922рр. у Запоріжжі видавалася газета «Путь молодежи», що мала відділ літературний. Тоді ж у Запоріжжі виходили газети «Новь» (російською мовою) і «Червоний шлях» (українською мовою).

Ще жвавіше стали у нас розвиватися освіта, культура і література у зв'язку з бурхливим ростом економіки на базі Дніпробуду та індустріального комплексу. З кінця 20-х років було засновано професійний театр, відкрито кілька інститутів, спеціальних середніх шкіл, організовано поліграфічну базу.

Запоріжжя в різні періоди відвідали видатні літератори: М.Горький, В.Маяковський, Луї Арагон, А.Барбюс, Мате Залка, Ю.Фучик, О.Безименський, О.Вишня, Ф.Гладков, А. Головка, О.Довженко, Іван Ле, В.Сосюра, І.Микитенко і багато інших.

3. Усе це значною мірою впливало на активізацію місцевих літературних сил. З 1928р. при Запорізькій індустріально-технічній профшколі почав працювати один з перших літературних гуртків, який мав зв'язки з М.Горьким.

Керівником літоб'єднання «Струм» був Ілля Миколайович Попов (псевдонім – Доля). У статті «За кадри літератури» в газеті «Червоне Запоріжжя» від 6 серпня 1930р. він розповідає про ті труднощі, які йому довелося переборювати, домагаючись видання у Запоріжжі літературно-художнього журналу: «Коли, наприклад, Спілка письменників узгоджувала справу видання літературно-художнього журналу в Запоріжжі, то зав культсектором Укрпрофради тов. Іоффе призналась: «Я взагалі проти усяких альманахів у Запоріжжі».

Але, незважаючи на таке негативне ставлення до літераторів на Запоріжжі, І.Попов досить швидко зумів зробити літературну сторінку, яка складалася з творів літстудійців. Серед них – М.Кривенький, П.Грушницький, Стащенко, Лаврен Понежа, Ол. Пригородний, Зубач, Всеволод Ракитський, Стрижко, Євген Гранкін і єдина жінка – Тетяна Гольденблат.

На жаль, негативні явища, які утвердилися в політичному житті країни у 30-х роках відбилися і на літературному процесі. Так, вже 11 жовтня 1930 року «Червоне Запоріжжя» друкує оголошення про нараду всіх членів Спілки пролетарських письменників Запоріжжя «Струм» з приводу її реорганізації. До нового об'єднання «Молодняк» ввійдуть, ясна річ, відібрані «за соціальним

станом, за напрямом творчості». Коли на першому місці довідка про соціальну приналежність, то й не дивно, що з 35 членів «Струму» перевірку пройшли тільки п'ятеро. Серед них Попова вже немає і сліди його губляться. А перший літературний альманах у Запоріжжі з'явиться тільки через чверть століття.

Шляхи багатьох визначних письменників починаючи від самого Т.Шевченка, пролягли через Запоріжжя – місто, яке здавна вабило митців до себе своєю козацькою романтикою, дніпровськими краєвидами, атмосферою, яка додавала творчої наснаги. Запорізькі літератори мали творчі зв'язки з відомими письменниками XIX-XX століть.

У 30-х роках на Дніпробуді діяла ще одна творча група літераторів на чолі з уже досить відомим українським письменником Володимиром Кузьмичем, автором багатьох книжок прози. Він також був серед авторів «Історії Дніпробуду», яка готувалася до видання в серії «Історія фабрик і заводів». До цієї групи належали Микола Шпак, Яків Баш, Микола Сидельников, Іван Книш, Микола Олефір, Василь Сергієнко, Юрій Костюк, Іван Шевченко. Є відомості, що до неї входив також літератор, біолог, педагог Микола Філянський, який переїхав до Запоріжжя з Харкова в 1931 р. і з того часу працював у музеї Дніпробуду. Брав участь у заняттях групи й Олександр Царенко.

На початку роботи над «Історією Дніпробуду» найвідомішим зі складу авторської бригади був В.Юрезанський. Він починав ще у дореволюційні роки на Уралі, був знайомий з М.Горьким, друкувався в газеті «Правда». У 20-х роках письменник постійно живе в Україні – у Харкові, Вінниці, часто навідується до Запоріжжя. В Україні він пише повість «Клад», романи «Исчезнувшее село» - про знамените повстання в Турбаях у XVIII ст., «Алмазная свита» - та «Покорение реки» - про Дніпробуд. Ця книжка була перекладена французькою, чеською, польською та болгарською мовами.

У 1941р. Юрезанський пішов у народне ополчення під Москву, потрапив у полон. І хоча й повернувся додому, але його творча біографія закінчилася. «Краще я був би вбитий у бою, ніж полон», - скаже Володимир Юрезанський пізніше.

Десь приблизно у цей час книга з історії Дніпробуду вже була готова, її затвердили у Києві та Москві. Але вона так і не вийшла друком. Адже багато з тих, котрі згадуються в «Історії Дніпробуду», на цей час вже стали «ворогами народу». Над авторами твору почали збиратися хмари. Рукопис десь загубився в коридорах видавництва, про нього ніхто не нагадував. Кузьмич та Юрезанський терміново виїхали із Запоріжжя. Баш подався вчитися до Харкова, згодом став відомим прозаїком. Кузьмич та Немзер були репресовані, Дончак після війни відійде від літератури, Юрезанському полон зіпсує біографію, Микола Шпак загине на війні.

Виявлено невідомі матеріали про М.Філянського. Його справа зберігається в архіві Запорізького УСБУ, і з неї ми дізнаємось про ряд невідомих фактів. Виявилось, що в у 1937р. органами НКВС Запоріжжя була вигадана, а потім «розкрита» так звана «українська націоналістична терористична організація». Сліди цієї організації нібито вели до всіх міст України, центр був у Києві, очолював її голова Комітету у справах мистецтв А.Хвиля». Керівництво

«організацією» в Запоріжжі було приписане М.Філянському. Як учасники звинувачувалися працівники музею Марія Степанівна Мушкет, завкафедри української мови Микола Леонтійович Солодкий, завкафедри української літератури Мороз, декан історичного факультету Козирев, доктор філологічних наук М.А.Жовтобрюх та ін.

11 жовтня 1937 року М.Філянський був заарештований. Дослідник В.Грб з Полтави у статті про Філянського, надрукованій у збірнику «Розстріляне краєзнавство» (1990), доповнює: «Миколу Григоровича Філянського заарештували на його квартирі в Запоріжжі на вулиці Ентузіастів представники міського відділу НКВС. Протокол обшуку свідчить, що жив Микола Григорович дуже скромно, дорогих речей не мав. У нього вилучили лише кілька облігацій державної позики, старенький фотоапарат «Герде» - супутник його експедицій, кістяний ніж для розрізання паперу і півтора кілограма свинцю, який завзятий рибалка використовував на «грузила».

М.Філянському було тоді 64 роки. Він здійснив велику роботу по вивченню природних ресурсів України й уклав економіко-географічний довідник України (згодом заборонений до друку), проводив археологічні дослідження Запорізького краю (його звіти збереглися в Інституті археології НАН України), видав кілька своїх книжок прози – «Кармелюк», «Українська Шампань», «Перший український мандрівник І. Барський» та ін.. М.Філянський створив при музеї Дніпробуду краєзнавче товариство, на відкриття якого приїздив Д.Яворницький. Учасники цього товариства, в основному, й будуть заарештовані за сфабрикованими звинуваченнями НКВС. Які то були звинувачення, можна судити хоча б із такої цитати: « Мушкет и Каминским был организован ряд поїздок по берегам Днепра, имевших цель якобы археологических изысканий, но в действительности использовались для активной националистической пропаганды среди украинского населения . привлекавшегося к этим «изысканиям». Філянський, Солодкий та інші, що проходили по цій справі, примушені були підтвердити ці й подібні абсурдні звинувачення і тим собі підписувати смертний вирок. М.Г.Філянського засуджено до розстрілу 11 січня 1938 року. На другий день 12 січня, вирок був виконаний.

Залишився тільки один твір Олександра Іларіоновича Царенка – оповідання «На річці». Народився він у селянській сім'ї на Черкащині в 1911р. Там пройшли його дитячі роки і там, у 1928р. в Шполі закінчив школу. Це були часи, переломні для долі нашого народу. Олександр Царенко не міг спокійно дивитися на те, що діялося в селі, його батьки були розкуркулені, сам він мав сутичку з головою колгоспу і тому, вирвавшись із села, їде до Запоріжжя. Тут були потрібні робочі руки й не дуже доскіпливо придивлятися до документів. Працюючи на Дніпробуді, Царенко починає відвідувати літоб'єднання, дедалі впевненіше він доручав свої думки чистому аркушеві. Після закінчення Київського педтехнікуму, їде на роботу до Черкаської області. Але починається війна, його забирають до армії. Царенко загинув у перші місяці війни.

Ще один запорізький літератор – Григорій Бабенко. Про нього майже нічого не відомо. Видав дві книжки на історичну тематику – «В тумані минулого» (1927) та «Люди з червоної скелі» (1929). А 1931 року в Києві було видано його повість «Шляхом бурхливим». Вона має підзаголовок «Повість кінця XVIII століття» та присвяту «Присвячую моїй жінці». Дослідник М.Сиротюк у книзі «Українська історична проза» (К., 1958) поставив Бабенка в ряд кращих творців української історичної прози кінця 20-х років.

У кінці 20-х на початку 30—х років виникає літературна група при газеті «Пролетар Дніпробуду». Звідси вийшли такі відомі тепер письменники, як лауреат Державної премії Микола Нагнибіда та Яків Баш. Тоді вони робили перші кроки в літературі.

Досить знаменною сторінкою в літературному русі того періоду був вихід журналу «Темпи». Очолював журнал Ю.Костюк, відповідальним секретарем був М.Шпак – пізніше відомий поет, який загинув партизаном від рук гестапівців у 1942р.

Журнал «Темпи» став могутнім осередком згуртування молодих запорізьких літераторів. Серед них зустрічаємо і нашого земляка, студента Запорізького пединституту М.Бернштейна. Тоді ж у Запоріжжі пробували свої сили О.Борщаговський, пізніше театрознавець, критик і письменник. І.Чабаненко – потім заслужений діяч мистецтв УРСР. З різних причин журнал «Темпи» на початку 30-х рр. припинив своє існування, що не могло не знизити пульсу літературного життя на Запоріжжі.

В 30-х роках молодий письменницький актив зосереджувався навколо газети «Червоне Запоріжжя», заводських багатотиражок. Певну роль відіграли й літературні гуртки, число яких у 30-х роках зросло. Вони існували при інститутах, технікумах, навіть в окремих масових школах.

У літературному житті Запоріжжя значну роль відіграв мовно-літературний факультет педагогічного інституту. Серед викладачів було чимало молоді з творчим неспокоєм, який передавався їхнім вихованцям. Особливо тим, котрі входили до літературного гуртка. У 30-і роки тут викладали літературу і мову Олекса Єлисейович Засенко – згодом відомий літературознавець, доктор філологічних наук, професор М.А.Жовтобрюх – згодом відомий мовознавець, професор та ін.. З їх допомогою виховувалися здібні письменники Михайло Шльома, Олесь Жолдак, Микола Миколаєнко.

4. У роки війни багато викладачів факультету і письменників воювали і зброєю, і словом літературним. Серед них Пилип Забіяка, Костянтин Гайдук. Микола Тарасенко, О.Барабоха, Ф.Борщевський, С.Бисикало, Михайло Чемерисов, В.Сокирко, О.Волох, І.Горя, І.Олійник, І.Антонець, В.Іваненко, І.Коломоєць, В.Маремпольський.

У бою за Севастополь загинув молодий ще письменник Михайло Гайдабура. Він почав виступати з творами на сторінках періодичної преси в середині 30-х років, а в 1938 році видав першу книгу своїх оповідань «У морі». Не повернувся з фронту М.Шльома, загинув у фашистській катівні Микола Шпак.

5. Розвиток літератури в повоєнні роки відбувався поволі, але згодом література на Запоріжжі почала швидко розвиватися, зростати.

Перша спроба організувати багатьох початківців, що перебували в різних літературних гуртках міста і області, в окрему групу припадає на лютий 1948р. Щотижня при редакції газети «Червоне Запоріжжя» відбувалися зібрання письменників-початківців. Вони одержали назву «літературних п'ятниць». Незабаром ота маленька ініціативна група молодих письменників перетворилася в обласне літературне об'єднання. Одним з перших керівників його був В.Сагайдак.

Значно пожвавилася робота Запорізького обласного літоб'єднання в середині 50-х років. Головою було обрано члена Спілки письменників Василя Лісняка, який мав уже збірку віршів «Степові пісні». Згодом вийшли ще дві книги поезій: «Люблю село» (1955) і «Широкі простори» (1957). Помітне місце в тодішньому літературному процесі займала Ольга Джигурда з книгами «Теплоход «Кахетия» і «Подземный госпиталь». 1955 року повернувся з армії молодий поет Петро Ребро. Він активно виступав у періодичній пресі, як автор збірки «Заспів» готував до друку нову книгу поезій «Вітер з Дніпра».

Одна за одною почали з'являтися перші книжки літературної молоді – «Родные огни» (1956) і «Ручеек» (1959) Михайла Ласкова, «Запоріжжя – славен край» (1956) Василя Маремпольського, «Ластівка» (1957) Сергія Овчаренка.

Певну роль у гуртуванні початківців відіграв літературно-художній альманах «Вогні Запоріжжя», перша книга якого упорядкована і видана в 1955 році місцевими письменниками за допомогою поета Миколи Нагнибиди. Друга книга його вийшла 1957р. З літературної молоді, яка вперше виступила на сторінках альманаху, а також обласних газет, звернули на себе увагу поети Олексій Лаптур, Олександр Стешенко, та ін.

1959 року засновано Запорізьке книжково-газетне видавництво. На жаль, йому не судилося тривале існування, але й за короткий час (3 роки) місцеве видавництво відіграло значну роль у розгортанні й пожвавленні роботи як старших письменників, так і молодих літераторів міста й області. Воно видало два колективних збірники «Запоріжжя літературне» (1960) і «Окрилення» (1961).

Загальне пожвавлення літературного процесу в місті та області у 50-60рр. не могло не позначитись позитивно й на роботі окремих літературних гуртків при заводах, навчальних закладах. Посилила свою діяльність літературна студія Запорізького педінституту. У студії готувались до письменницької діяльності П.Ребро, М.Лиходід, С.Запорожець (Горшковська), яка дебютувала 1963 року збіркою віршів «Восхождение» й інші.

На початку 60-х років запорізька організація поповнилась обдарованими письменниками, які видали вже по кілька книг. Це Василь Діденко, Павло Ловецький, Альберт Путінцев.

Тоді ж на Запоріжжі працювала також група літературних критиків, літературознавців. Деякі з них в ті часи вже мали видані книжки (О.Барабоха,

С.Бисикало, Ф.Борщевський), а інші виступали у збірках, журналах і газетах із науковими статтями і рецензіями на художні твори, театральні вистави тощо.

Маємо підстави сказати, вже тоді наша література була складовою частиною української літератури.

За спілчанським статутом письменницькі організації відкривали в областях, де є не менше 10-ти членів Спілки.

У 1967 році у нашому краї їх мешкало 11: Ольга Джигурда, Василь Діденко, Іван Кашпуров, Микола Лиходід, Павло Ловецький, Яків Пінясов, Олексій Огульчанський, Володимир Омельченко, Олександр Стешенко, Петро Ребро. У січні того ж року президія СПУ прийняла ухвалу про відкриття у Запоріжжі письменницької філії (очолював тоді республіканську організацію О.Гончар). На зборах Петра Ребра вибрали відповідальним секретарем, ким він і залишався до серпня 1998р.

Але становлення Запорізької письменницької організації відбувалося в недоброзичливій атмосфері. Не встигла організація стати на ноги, як почалася ганебна кампанія по боротьбі із «Собором» О.Гончара, в яку обласне керівництво будь-що намагалось втягти місцевих письменників.

До честі наших письменників, вони не злякались і не підтримали офіційну пропаганду. Навпаки Петро Симоненко перед цим виступив у обласній газеті з позитивною рецензією на «Собор». Володимир Омельченко на читацькій конференції в педінституті назвав роман «наріжним каменем нашої совісті», рішуче виступив проти мульчування письменника і тодішній молодий викладач інституту В.Чабаненко.

Але не дивлячись на несприятливі обставини, лави письменницької організації зміцнювалися, зростали. Так, незабаром після організації філії СПУ дехто вибув: В.Діденко переїхав до Києва, І.Кашпуров повернувся до рідного Ставрополя, Я.Пінясов – до Мордовії. Але й було надійне поповнення: ще в 1967р. членом Спілки став Петро Симоненко, у 1969р. – Лідія Кульбак і Віктор Черевков, у 1970р. – Борис Бездольний і Михайло Ласков. У 1975-76рр. членами СПУ стали О.Дашевський, Павло Омеляненко, А.Рекубрацький, В.Чубенко, О.Шостак, а трохи згодом – Микола Гоман. Вже у 80-их роках до Спілки було прийнято П.Бауліна, Г.Літневського, В.Ликова, Г.Лютого. З 1992р. членами СПУ стали О.Абліцов, О.Михайлюта, В.Прудовський, М.Шевельов, Г.Ніколаєв, О.Гончаренко, Т.Нещерет, І.Купріянов. За 1994-97 роки до лав СПУ вступили молоді літератори П.Вольвач, М.Брацило, Л.Геньба, В.Сироватко і О.Фесюк. На початку 2000-их рр. до СПУ приймають ще ряд молодих літераторів Запорізького краю: М.Буряка, Л.Коваль, П.Юрика, М.Білокопитова, Г.Лупинос, В.Забіяка, Я.Яковенко та ін.

З повним правом можна вважати нашими вихованцями В.Яворівського, Сергія Рудика, Юрія Сердюка, Миколу Шумакова, покійних О.Авраменка і В.Моругу.

Уже сьогодні можна говорити про потужну школу запорізької поезії, яка була сформована на запорізькому літературному ґрунті як явище постшістдесятництва, коли молоді літератори входили в літературу вже озброєні ідеями шістдесятників. Ледь черкнули крилом зародження того руху,

але ввійшли в літературу могутньо і потужно, запорізькі поети О. Стешенко і М. Лиходід. Яка яскрава образність, які блискучі алітерації у віршах молодого Олександра Стешенка!

Весну люблю за мускули,
В яких живуть громи!
Ви чуєте, як хруснули
Ключиці у зими? [8, с.10].

Дзвінки приголосні в Олександра Стешенка звучать іще дзвінкіше. А Микола Лиходід наче хоче довести, що і глухі приголосні можуть бути дзвінкими і що навіть голосні звуки діляться на дзвінки і глухі. Цю поезію навряд чи назвемо експериментальною. Ці рядки й понині є окрасою всього того, що зроблено нашими поетами:

На тих балках, де гульбища галчані,
Де на буграх так густо бугили,
Були колись михайлівські гончарні,
Були-гули, були та й загули...

Але по-справжньому цей процес почав набирати хід, коли на літературному горизонті Запоріжжя з'явилася постать зовсім юного Анатолія Рекубрацького.

У Запоріжжі розквітло ціле гроно молодих і вельми талановитих поетів і поетес. Це насамперед О. Шостак, Г. Лютий, О. Абліцов, Г. Літневський, В. Моруга, В. Сироватко. Звісно, їх було значно більше, називаємо тільки тих, хто став членом спілки письменників України.

Характерна деталь: новобранці літератури сміливо вводили в українську мову неологізми або відстоювали право вживати в мові такі слова, яких немає в словниках

Постшістдесятники намагались зруйнувати ті бар'єри, які не вдалось остаточно здолати шістдесятникам. Чи не найважливішим відкриттям юних, надзвичайно талановитих письменників було відкриття, а точніше – розвиток у новому контексті понять „образ” та „образне мислення”, які промінили у світ найжиттєздатнішими і, мабуть, вічними, конкретночуттєвими формами відображення дійсності.

Взагалі-то це був дивовижний літературний процес. Двадцятир'єохлітньому молодому поетові, не членові спілки письменників України і не членові КПРС Анатолію Рекубрацькому було довірено проведення занять в обласному літературному об'єднанні, головою якого він став. Навколо літературного об'єднання і літературної студії Запорізького педінституту (нині – Запорізький національний університет) згуртувалася велика група цікавих молодих поетів, які почали диктувати літературну моду мало не усій молодій поезії України. Досить сказати, що на ті заняття приїздили молоді поети з Харкова, Дніпропетровська, Донецька, Черкас і навіть Києва. Із того грона назвемо ті імена, які вціліли в часі, стали членами Спілки письменників України. Це – Г. Літневський, В. Моруга, О. Шостак, О. Абліцов, Г. Лютий, О. Матушек, В. Сироватко.

Нелегко входив у літературу поет Григорій Лютий. Дзвінкий голос поета знала вже вся Україна, а от першої книги все не було. Г. Лютого літератори називали між собою „співцем кохання”. Справді, тема кохання була і залишається провідною в його творчості. Скільки цноти вкладав молодий поет у це велике поняття! Зверніть увагу, своїх ровесниць юнак називає на „Ви”!

*І Ви красиві, дівчино, і Ви...
О, світе мій, які Ви всі прекрасні!
Ці карі очі – лагідні і ясні,
Ці горді повороти голови... [5, с. 216].*

Допомагав Григорію Лютому вільнолюбивий козацько-махновський гуляйпільський дух, який передавався з покоління у покоління від діда прадіда. Г. Лютий відкидає підтексти і прямо пише про народність махновського руху, створює разом із співаком і композитором Анатолієм Сердюком пісенно-драматичну виставку про Нестора Івановича, яка мала великий успіх у Гуляйполі, Запоріжжі та інших містах України. На вірші Г.Лютого створено 28 пісень А.Сердюком.

Г. Лютий більше десяти років працював над романом піснею «Мама-Марія». Тепер має велике, багатопланове полотно, присвячене Україні. У заголовок винесено імя матері поета, яке асоціюється з іменем Всевишньої матері Божої та матері –України.

*Україно моя,
Все, що зву я віки Україна,
Все, що б'ється в мені, —
Вся гаряча крові течія...
Я гукаю у світ:
Ти — кохана, ти — Божа раїна.
Ти — нелюблений я,
Ти — поки ще невпізнаний я...*

*Скільки ми віддали
Демократії, рівності, братству!
Калнишевських і Гонт
Загубили під дзвони пісень!
У скарбниці чії,
У які ненажерливі царства!
І не бачить ніхто.
Так — неначе у прірву усе!*

*Прозріваю, дав Бог!
З усіма прозріваю потроху!
Як же довго мені
Довелося таки прозривать!
Кам'яна та могила —
Пергамент*

З слідами і пращура, й Бога —
За городом у мене...
А міг же її й не згадать...

Кажуть — це не моє,
Ці простори, ці зорі і трави,
Я ж їх чую в собі,
Я для них — лиш живе полотно!
Нестор — наш літописець,
І дзвони Софії і Лаври...
І заплакана Воля,
Й одурений Нестор Махно.

Незнищенні вони,
Ними дух Україноньки повен.

Як їх можна сховать?

Проступають:

Ховай не ховай...

Їх любив і Господь!

їх почув і оглухлий Бетховен:

«їхав козак за Дунай,

Сказав дівчині: прощай...»
Білокури мої,
Сковорди, богуні, чураївни,
І Шевченки, й Довженки,
Вернадські, і ліни живі!
Та ж на всенькій планеті
Немає, не родить Вам рівних!
Вам — клички і руслани,
Доземний уклін і привіт!

Із вулканних глибин —
Матвієнки, сірки і богдани —
До зірок-білозір,
Полуботків — що цвіту під стать..
Ваше золото душ
Піднімімо для людства на храми,
Щоб сяяли для всіх,
Щоб ніхто не посмів їх топтать!

Оголився вогонь,
Розступились часи і народи...
Ви з землі і сльози,
Ви і врода справдешня і сіль.
Пронесли ви в собі
Через тьму
Слова божого коди!
Так явіть же його
У єдинім пориві усі!

Дзвони, чуєте, б'ють, -
Мої сестри вродливі і браття!
їм відлунюють душі,
А в душах — річки і гаї.
То земля промовля,
То спадають всевишні прокляття,
Прозрівайте скоріш,
Приголубте прекрасну її.

Щастя — в рідності жить,
Надихатись вітрами обнови,
Дати кров і свою,
Щоб твій зболений край оживав!
Літописці - пишіть!
Неспалиме дарую вам слово...
І усім солов'ям
Розсипаю пісні з рукава!
Нині є у нас все:
Працювати умієм — до ранку.
Так чому ж нам, чому
І сьогодні так важко іти?
Срібний місяць — як голка —
Повишив нам душ вишиванки.
Цих найвищих скарбів
Надивитись не можуть світи.

Україно моя,

Це Тобою я бути учуся.
Це тобою почав я
Й закінчу єдиний свій том.
Україно моя, заклинаю:
Почуй і почуйся!
Як земля твоя щедра,
Так світ не кохає ніхто.

...Міг цього й не казати,

Казати ж бо — наче не вірить..

Та чомусь не пускає,

Туркоче, раює душа...

Так на вітрі із дому

Бринить, не змовкаючи, ліра...

Так Всевишня літає

До того, як світ залишать...

І, здавалося б, зовсім не вписується в ці протилежності лірично-філософський юнак Геннадій Літневський. Та все ж їх єднає одна спільна якість – це високість думки, незрадливості юнацьким ідеалам.

Яскравим свідченням цього є вірш Г.Є. Літневського, присвячений Г. Лютому. Він не має назви, та суть його така. Ліричний герой опинився в нічному степу. А з неба падає зірка, падає не через втому чи кволість, а через свою непотрібність, бо герой вірша дивиться тільки собі під ноги і вже не звиряється з нею. Приголомшують своєю філософською глибиною рядки:

*„Я смерті не віщую, то – неправда,
Коли зоря шугає з висоти,
Це означа, що хтось ту зірку зрадив,
То зрікся хтось високої мети...” [2, с. 288].*

І автор дає надію усім, хто обрав невірний шлях, втратив життєву рівновагу і не бачить виходу.

*„... Я іноді робив непевні кроки,
Я спотикався, я збивався з ніг,
Але не впав, бо думав про високе,
І через те упасти я не міг”.*

Варто зачитувати рядки ще з одного вірша, який, на жаль, став пророчим у біографії молодого поета:

„Я кричу: „Повертай!”

*Я бажая туди –
До побачень, освідчень, скандалів, заручин.
Ніж байдужим летіти
В далекі світи,
Хай мене в тих світах краще совість замучить.
Але вже пізно.
Попереду нас
Гальмує МАЗ.
Ми зупинитись хочем,
Та стоп-сигнал – червоний, наче Марс,
Летить у наші вирячені очі” [4, с. 21].*

Геннадій Літневський і Василь Моруга разом загинули в автомобільній катастрофі, але встигли сказати своє слово в літературі.

Поетом з абсолютним мовним слухом називають Олександра Шостака. До звукових, сюжетних, філософських знахідок вищеназваних поетів О. Шостак додає ще й високу стилістичну вимогливість. Стиліст він справді неперевершений. Зінкола він демонстрував перспективні можливості майбутнього розвитку української мови. На жаль, тільки частково збереглася в пам'яті його ровесників експериментальна поема О. Шостака на десяти сторінках, яка була написана одним реченням. В О. Шостака дуже сильно відчувається історична і фольклорна основа. Деякі вірші звучать, наче філігранна обробка народнопісенної творчості, але своє кредо, висловлене в юності, поет зберіг на все життя:

Дещо припізнівся, але приєднався до постшістдесятників, зрозумів і сприйняв їхні ідеали, Олександр Абліцов:

*„І день минув, і ніч минає.
Душа болить
В самотині
Слова єдині він шукає,
Як волю – прадід на коні.
Палай в душі свободи жар.
У тих словах – безсмертний вершник.
Судьба явила Божий дар –
Народу біль стрічати першим.
І мука ця – вже до загину.
Душа болить, якщо жива...
Я вірю, підроста хлопчина,
Який чекає ті слова”*

І справді, ці поети створили на Запоріжжі цілу школу подальшої літературної зміни, але це – окрема тема дослідження.

Є величезна історична значимість поезії саме цієї когорти запорізьких літераторів. Вони несхибно проповідували вірність своєму рідному краю, рідній мові, вклонялися подвигу батьків, відкривали нові сторінки в історії козаччини, звичайно, в своєму ж, поетичному, варіанті. Особливо слід відзначити їхню відданість і віру в українську мову, адже, в ті часи молодій людині просто

говорити в колі своїх приятелів чи в трамваї українською мовою – це було якщо не подвигом, то просто вчинком, а вони ж не тільки говорили й писали, а й виховували нове покоління патріотів України (що є, мабуть, найважливішим підтвердженням неоціненної їх ролі в історії). Усі вони не зрадили своїй юнацькій меті, що й довели у нелегкі часи становлення незалежної України. Тоді вони не лише своїми поезіями, а й публіцистичними виступами в запорізьких газетах відіграли значну роль у формуванні національної і політичної свідомості запоріжців у період між березневим і грудневим референдумами 1991 року (у березні більшість українців голосувало за Радянський Союз, у грудні – за незалежну Україну).

Якщо в юнацьких віршах лише за допомогою алегорії та підтексту вони висловлювали думки про те, що Україна має бути незалежною, то в політично невизначені, бурхливі роки, починаючи з 1987 року, заговорили про це на повний голос. Аналізуючи поезію наших земляків-постшістдесятників, можемо зазначити, Запорізька обласна організація спілки письменників України в усі, навіть найглухіші, часи тоталітарного режиму була оазисом української духовності, осередком відродження української мови, національної історії, традицій, звичаїв, передовим загоном, який сприяв поступу України до незалежності. Можемо говорити також про безперечний вплив запорізької поезії на свідомість наших земляків, особливо у 90-і рр., і відзначити її особливий націєтворчий фактор. Про це свідчать цілий ряд непересічних поезій наших земляків національно-патріотичного спрямування. Як наприклад вірш А.Рекубрацького:

На золотому березі печалі,
Де сто віків – лиш голубі сніги.
Ми, українці, стільки відмовчали,
Що відмолили всі чужі гріхи.
Ми сто віків плелись завжди позаду,
Ми сто віків жили, мов у гостях,
Учили жити нас всілякі зайди,
І шкіри дав з нас бусурман і лях.
На Соловки, в Канади, за Дунаї –
На всенький світ розпорошивсь наш люд.
Здавалось – все. Нічого вже не маєм.
А нам лише народжувать іуд.
Що в нас ні в чому вже не буде ладу,
Що „вождь народів” спопелить до тла,
Та не дарма на гак чіпляли Байду,
І булава Богданова вела.
За жовте жито. І за синє небо.
За все. За все. За все платити треба.
Нехай не ми –
Хоч діти доживуть.
І ми оплатим.
Прийде наша днина.

*Хоч холодно і голодно,
Зате Ви чуєте,
Як наша Україна
З Тарасового жолудя росте!*

Але літературна палітра Запоріжжя була б неповною без згадки про жіночий цех поетів тієї пори. Дівчат-поетес тоді було в кілька разів більше, ніж хлопців (як і сьогодні). Та справжніх висот досягли лише дві з них – Олена Матушек і Вікторія Сироватко. Перша давно вже киянка, а от В. Сироватко залишилася вірною Запоріжжю і продовжує літературну працю на найвищому поетичному рівні. Її називають „поетесою однієї струни”, бо основна тема її поезії – це стосунки між чоловіком і жінкою. Як і в усіх поетес, у В. Сироватко сильно звучить намагання возвеличити жінку. Але що характерно, „свою жінку”, долю „своєї жінки” вона не відділяє від долі чоловіків, підкреслює не тільки розбіжності між чоловічим і жіночим, але й спільність. Наприклад, у вірші „Доля” лірична героїня перетворюється в невольника – гребця на умовній невольницькій галері:

*...Гребу та гребу, і немає спочинку.
Тужава й незрима навстріч течія.
На палубі вже не лишилося жінки –
Це суть до галери прикута моя...*

І хоча й зараз до мису справжньої свободи гребти і гребти, все ж поетеса залишається вірною усім поетичним і ліричним постулатам, своїм друзям-постшістдесятникам і працює з незмінною вимогливістю.

Заслуга запорізьких постшістдесятників не тільки в тому, що вони розвинули й примножили славу української поезії (українського народу), яку принесли Україні самі шістдесятники, вони пішли далі – вели велетенську просвітницьку і педагогічну роботу у справі виховання в душі української національної свідомості нових поколінь.

Ніхто із постшістдесятників не піддався спокусі писати в значно легшому жанрі поп-літератури, яка заповонила нині книжкові прилавки, душі та серця обивателів. Вони продовжують ставити перед собою високе і, можливо, ще не здійснене завдання: література повинна будувати особистість, а не руйнувати її. Безумовно, що і в їхніх учнів, які гучно заявили про себе на всеукраїнській літературній арені (Марина Браццо і Павло Вольвач), теж знайдуться свої послідовники.

Література, справжня література – процес невпинний і незнищенний, і якщо літератори 60-70-х років „розбудили” і перевершили переважно низькопробну і кволу поезію сталінського періоду, то є упевненість у тому, що й зараз справжні таланти зуміють не допустити поширення бездарної писанини.

*... Бо у грудях держави, мов птах, серце Хортиці б'ється,
Кров козацька могутньо нуртує в аорті Дніпра,
Бо, я вірю, з колін Україна зведеться,
Бо ніколи народу козацька душа не вмира” (АРекубрацький)*

6. На запитання про творчий доробок письменників П.Ребро відповідав: «Про внесок говорити ризиковано (час покаже). Натомість назву найпомітніші як на мій погляд, твори. У прозі – це трилогія «Теплоход «Кахетия», «Подземный госпиталь», «Тыловые будни» О.Джигурди, роман у 3 книгах «Море солёное» В.Ликова, роман-дилогія П.Омеляненка «Дикая скала», роман про Толстого «Астапово» Г.Ніколаєва, історичний роман М. Гомона «Над Кінбурком чайка плаче», повісті В.Черевкова, книжки для дітей та юнацтва П.Ловецького, О.Огульчанського. У хорі українських поетів, певен, ніколи не загубляться голоси М.Лиходіда, Г.Лютого, О.Шостака. Плідно працюють на ниві гумористики В.Чубенко і В.Прудовський. Загалом же українські літератори видали понад 300 книжок прози, поезії, публіцистики і критик, але кількісний показник у нашому краї не був головним».

У 2007 р. святкувала ювілей Запорізька письменницька організація. 40 років. Нібито і небагато, але і за цей час обласна організація зазнала болючих втрат. Не стало старших друзів, а для деякого і вчителів Якова Баша, М.Нагнибиди, пішли із життя О.Авраменко, О.Джигурда, П.Ловецький, П.Омеляненко, В.Омеляненко, Петро Симоненко, М.Лиходід, В.Лісняк. М.Педенко, М.Лиходід, М.Ласков., О.Стешенко, О.Фесюк, І.Олексенко, Т.Нещерет, у розквіті сил загинули в автомобільній катастрофі В.Моруга і Г.Літневський, помер В.Діденко.

Найбільш знакові постаті в історії літературного руху на Запоріжжі :

1. **Петро Павлович Ребро** – автор понад ста книг віршів, прози, драматургії, гумору та сатири, віршів для дітей, літературно-краснознавчих нарисів, публіцистики. Лауреат престижних літературних премій, Номінант Національної премії України ім. Т.Шевченка.
2. **Микола Лиходід**- поет філософсько- патріотичного напрямку , автор понад 10 поетичних збірок, один з керівників літоб'єднання.
3. **Анатолій Рекубрацький** – поет, прозаїк, публіцист , журналіст. Автор понад 10 збірок поезії, прозових оповідань та повістей.
4. **Григорій Лютий** – поет, голова обласної організації НСПУ, автор понад 10 збірок поезії, роману-пісні «Мама-Марія»(2008), Номінант Національної премії України ім. Т.Шевченка.
5. **Олександр Стешенко** – поет філософсько-психологічного стилю, майстер метафори.
6. **Павло Вольвач** – поет і прозаїк, автор кількох збірок прози і поезії, лауреат Всеукраїнських премій ім.В. Сосюри та ім. В.Симоненка. Зараз живе і працює у Києві.
7. **Марина Бацило** – поетеса, співачка, учасниця фестивалів бардівської пісні. Переможець конкурсів «Гранослов».

Письменницька організація зараз переживає не найкращі часи, перебуваючи у стані матеріальних нестатків. Але незважаючи на економічні негаразди письменники не сидять склавши руки. У 1990р. побачив світ 1-1 випуск альманаху «Хортиця» - це літературно-художній та громадсько-

політичний альманах Запорізької організації СПУ, який виходить на спонсорських засадах. До її випуску залучені письменники, журналісти, історики, літературна молодь.

Упорядник альманаху – Петро Ребро. З 1992р. виходить альманах поезії «Великий Луг» - додаток до «Хортиці». Такого збірника не було за всю історію літературного руху на Запоріжжі – в ньому «під одним дахом»зустрілися 100 поетів-земляків: ліриків і гумористів, відомих і не дуже, досвідчених і молодих.

Ось уже близько 40 років на Запоріжжі відбувається свято поетичного травня, яке організують наші літератори, а тепер ще свято «Весела Січ» з 1995р.

У липні 1998 р. відповідальним секретарем Запорізької обласної організації СПУ став Григорій Лютий, оскільки П.Ребро, який обіймав цю посаду 30 років попросив звільнити його за станом здоров'я.

Зараз загін запорізьких письменників живе хвилюючими і значними творчими задумами, наполегливо й багато працює, одностайний у своєму прагненні вірно служити народу України.

Твори наших земляків вивчаються в середніх та вищих навчальних закладах в курсі “Література рідного краю”, внесені до підручників і хрестоматій, стають предметом літературознавчих досліджень.

7. Здобутки запоріжців у галузі красного письменства були б представлені однобоко, якби ми не згадали про наших земляків - членів Національної спілки письменників України, які народилися на Запоріжжі, а потім виїхали на інше місце проживання, а рідний край залишився для них джерелом для творчого натхнення.

Якби ми зробили спробу назвати всіх наших земляків, які займалися літературною творчістю, не будучи організаційно приналежними до НСПУ (а їх було близько 2000) безсумнівно переконали б читачів, яка щедра на таланти запорізька земля.

Крім уже названих славетних вихідців із запорізького краю кінця ХІХ - поч. ХХ ст., варто звернути увагу ще і на українських письменників, які починали свій творчий шлях у нашому регіоні. Так, серед літераторів, які почали свою діяльність у 30-х роках ХХ ст., можемо назвати **Михайла Семеновича Тардова** (1892-1948, народився в м. Гуляйполе), який увійшов у історію української літератури як автор трилогії “Фронт” (І - “Окопи” (1928), потім “Кінець Охотського полку” та “Перший більшовицький”), а також як один з керівників протягом певного періоду РАТАУ, директор Держлітвидаву, відповідальний редактор “Літературної газети”.

Виявляється, що уродженцем цього ж гуляйпільського краю (с. Розкішне) був і відомий єврейський письменник **Лур'є Ноте (Натан) Михайлович** (1906-1987), який жив в Одесі і писав прозу. Коли до нього звернулися з пропозицією про створення в Запоріжжі літературно-меморіального музею, Ноте Лур'є відгукнувся на це книгою з таким автографом: “Дорогим землякам - з синівською любов'ю до рідних степів Запоріжжя, де пройшло дитинство і

юність автора цієї книги. Ноте Лур'є. Одеса”, - вказує П.Ребро у ст. “О сокровищнице славы запорожской” (Инд. Зап. - 1970. - 17 січня).

А якби уродженець Гуляйполя **Юхвід Леонід Аронович** (1909 - 1968) крім комедії “Весілля в Малинівці” (1937), яка була екранізована 1967 року, не написав більше нічого (а його доробок такий значний), то вже й цим шедевром заповнив би яскраву сторінку в історії української літератури.

Єніна Віра Михайлівна (народилася в с.Новотроїцьке Бердянського району) відома як авторка ряду творів з життя повоєнного і сучасного їй села, про героїчну історію українського народу, а також повістей та оповідань для юнацтва і збірок гумору і сатири.

Чимало щирих рядків присвятив рідному Запорізькому краю і відомий український поет, лауреат Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка **Микола Львович Нагнибіда** (1911-1985), який народився в с. Попівка (тепер Смирнове) Куйбишевського району. Як свідчить велика творча спадщина письменника, основні теми його поезії, як і багатьох його сучасників, - це трудові будні, героїка Великої Вітчизняної війни та ін. Перекладав з інших літератур, найбільше з білоруської. Мав творчі і дружні стосунки з письменниками Запоріжжя, зокрема П.Ребром.

Мальовниче, типово українське село Григорівка Пологівського району - це батьківщина поетеси і кінодраматурга **Компанієць Лідії Олександрівни**, яка писала переважно для дітей.

У сучасному літературному процесі серед прозаїків чільне місце посідає автор багатьох романів про сучасність і героїчне минуле українського народу, учасник Великої Вітчизняної війни **Міщенко Дмитро Олексійович** (народився 1921 року в с. Степанівка І Приазовського району) - кандидат філологічних наук, автор монографії “Розвиток реалізм у в творчості М.Коцюбинського” (1957). Багато творів перекладено російською, болгарською, словацькою та англійською мовами. За збірки “Полювання на жар-птицю” (1990) та “Особисто відповідальний” (1991) удостоєний Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка (1993).

У жанрі історичної романістики плідно працює ще одна наша землячка **Раїса Петрівна Іванченко** (справжнє прізвище Іванова), яка народилася 1934 року в Гуляйполі. Зі сторінок її книг постають образи видатних державотворців Діра й Аскольда, Рюрика, Олега, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Данила Галицького, Олександра Невського, відомих мислителів Нестора Літописця, Іларіона, Кирила і Мефодія та ін. Твори Раїси Іванченко приваблюють не тільки багатим історичним фактажем, розкриттям соціально-політичних аспектів епохи, а й морально-психологічною мотивацією дій і вчинків персонажів, роздумами про роль влади і владності, свідомості і слова в суспільстві, про трагедію і велич людини, яка стоїть перед вибором між добром і злом, егоїзмом і самозреченістю, обов'язком і бажанням. 1996 року творчість Р.Іванченко була належно поцінована - за тетралогію про Київську Русь (“Зрада богів або як стати володарем” (1988), “Отрута для княгині” (1985), “Гнів Перуна” (1986), “Золоті стремена” (1984) їй присуджено Національну премію України ім. Т.Г.Шевченка.

Творчий доробок **Колісника Григорія Андрійовича** (нар. 1937 р.) значний. Це близько 20 романів та повістей, і його можна умовно назвати “віддзеркаленням” складних колізій і протиріч епохи “розвинутого соціалізму”, про що свідчить характер його прози. Його твори, публіцистичні виступи і зараз часто читаємо на сторінках газети “Літературна Україна” та літературно-мистецьких часописів.

На літературній карті України ім'я поета (вихідця з Гуляйполя) **Василя Івановича Діденка** (1937-1980) займає почесне місце. Починав свою поетичну творчість як студент другого курсу філфаку Київського університету в той час, коли про себе почали заявляти молоді поети, яких пізніше назвали шістдесятниками: Л.Костенко, І.Драч, Б.Олійник, Д.Павличко, Т.Коломієць, М.Сом та ін. Його відразу помітили старші колеги по перу - М.Рильський, В.Сосюра, А.Малишко і відзначили непересічність і особливість таланту молодого поета. В.Діденко добре знав історію України, рідного краю і присвятив їй чимало творів. Життя поета було складним: постійно переслідували матеріальні нестатки, але це не заважало створювати шедеври української поезії. Всього за життя було видано 13 ліричних збірок. Деякі вірші В.Діденка покладені на музику і стали шедеврами української пісні, зокрема знаковою у цей період стала пісня на слова В.Діденка « На долині туман...», яка внесла до української пісні літературного походження свіжий струмінь.

В.Діденко трагічно пішов із життя у 1990 році, так і не діждавшись незалежності для своєї України, про яку він так довго мріяв. До цього часу творча спадщина поета чекає своїх дослідників.

Серед яскравої когорти письменників-виходців із запорізького краю ще й прозаїк **Носенко Олекса Єрмолайович** (1910-1980), який народився в с. Кірове Оріхівського району, прозаїк і драматург **Чуча Олександр Григорович** (1924-1998) з с. Дніпровка Вільнянського району, поет і прозаїк **Тельнюк Станіслав Володимирович** (1935-1990) з с. Іскрівка Якимівського району, поетеса **Кульбак (Володіна) Лідія Андріївна** (нар. 1936 р. в с. Іванівка Пологівського району), прозаїк **Копань Лариса Юріївна** (нар. 1939 р. в Запоріжжі), прозаїк і критик **Шилов Юрій Олексійович** (нар. 1948 р. в с. Обіточне Приморського району), поет **Орач Олег Юхимович** (нар. 1940 р. в с. Благовіщенка Куйбишевського району), поетеса **Вівчар Ганна Миколаївна** (нар. 1944 р. в с. Садове Токмацького району) та ін.

Не серед столичної суєти і не в глибинці степового краю, а в самому центрі індустріального міста Запоріжжя визріла і вибухнула, як бруньки на весні, поезія нашого земляка **Павла Вольвача** (нар. 1963р). У рецензії на вірші П.Вольвача “Слово гінке і пружне” (ЛУ. - 1998. - 12 листопада) В.Кочевський писав: “Оце прийшов в Україну справжній майстер поезії, вибував новий міцний зелений пагін од вічного Шевченкового кореневища”. Далі цілий ряд блискучих рецензій відомих українських письменників. 1998 року за I зб. “Маргінес” став лауреатом премії ім. В.Симоненка, а 1999 року - за II зб. “Кров зухвала” - лауреатом премії ім. В.Сосюри. III зб. П.Вольвача “Південний Схід” (2000).

У своїй поезії П.Вольвач органічно поєднує буденне й піднесене. Її тематику неможливо розділити на сільську й урбаністичну, громадянську та

інтимну. П.Вольвач-поет має свій погляд на життя, неповторний світогляд патріота-українця. Критики відзначають у його віршах високу кондицію образної мови, артистизм художніх деталей, свіже і точне римування, за чим стоїть глибока ерудиція автора.

Сьогодні поет плідно працює у Києві.

У передмові до своєї збірки “Благовіст” **Марина Брацило** писала : “Сонце нашої української поезії нині в zenіті. Хочеться вплести й свого промінчика - чи рядком вірша, чи строфою пісні - аби тільки світити людям ”. І це, безперечно, їй вдалося. Критика вказувала, що вона надзвичайно стрімко ввірвалася в літературу. Все ж таки мати вже 3 збірки і стати членом СПУ в 20 років - говорить про те, що маємо справу з серйозною претенденткою на літературну корону в галузі “жіночої” поезії 90-х років.

Коли будемо говорити про витоки юної письменниці, то тільки згадка про те, що Марина народилася на Хортиці - в історичному, легендарному центрі України, народилася, виросла, увібравши в себе, мабуть, оту невичерпну енергію козацької вольниці, вже каже само за себе. І саме мотиви гордості за свій край, рід, минуле свого народу знаходимо у першій збірці Марини “Хортицькі дзвони” (1995). Із поезій цієї збірки можемо зробити висновок, що поетеса цілком вільно орієнтується в історії рідного краю, доля батьківщини зливається з долею ліричного героя, близького до власне авторки. Поезії М.Брацило підкупають своєю бентежною щирістю, первозданною, самобутньою простотою і в той же час наявністю яскравих перлин у плані художньої організації мови, фоніки, поетичного синтаксису.

Дипломант міжнародних конкурсів молодих літераторів “Транослов” (1994-1995), лауреат літературного конкурсу видавництва “Смолоскип” (1997), І Всеукраїнського фестивалю “Ліра” (1997). Захоплення Марини різносторонні і на одному із почесних місць - авторська пісня. Вона лауреат фестивалю молодих виконавців “Зорепад - 94”, дипломант міжнародного пісенного фестивалю “Доля” (1994), призер фестивалю авторської пісні та акустичної музики “Срібна підкова” (1996) та ін. Зараз Марина працює в Києві.

Згадаймо ще про те, що саме на запорізькій землі проходили письменницький гарт **Яків Баш**, **Микола Нагнибіда**, пізніше в Запоріжжі на журналістській роботі перебував нинішній голова НСПУ **Володимир Яворівський**, довгий час працював тут, зокрема в редакції газети “Комсомолець Запоріжжя” відповідальний секретар Спілки журналістів України, прозаїк **О.Михайлюта**, що Запоріжжя назване П.Ребром “Українською Меккою”, було місцем паломництва відомих письменників як ХІХ, так і ХХ ст., починаючи від Т.Шевченка, О.Пушкіна і т.д. і додавало їм натхнення для творчості.

Не применшуючи внеску представників усіх регіонів України в загальноукраїнську літературну скарбницю, все ж зазначимо, що запоріжцям є чим пишатися, бо ж вихідці із славного Запорізького краю справді гідно репрезентовані в історії української літератури.